

Evaluation of Occupational Anxiety in Emergency Service Workers in the COVID-19 Pandemic

COVID-19 Pandemi Döneminde Acil Servis Çalışanlarında Mesleki Kaygının Değerlendirilmesi

Selda Karaveli Çakır¹, Fatma Mutlu Kukul Güven¹

ABSTRACT

Aim: COVID-19 has caused concern to people and healthcare workers all over the world. Increasing number of cases and deaths appearing in the media has increased the anxiety levels of healthcare workers, especially related to their profession. This descriptive cross-sectional study was conducted to determine the occupational anxiety levels of the emergency department workers in a training and research hospital during the COVID-19 pandemic and to contribute to the literature by analyzing the related variables.

Material and Methods: The population of the study consisted of the emergency department workers of a Training and Research Hospital. Data were collected by reaching 83.9% of the research population. The data of the research was obtained with the "Emergency Service Worker Information Form" and the "Occupational Anxiety Scale for Emergency Health Workers" using an online survey prepared via Google forms.

Results: The mean age of the participants in the study was 33.71±8.13, and the mean number of years working in the emergency department was 7.90±6.89 years. We found that 86.2% of the emergency service workers came into contact with a Covid-19 positive patient, and 31.9% had contact for longer than eight hours. During the pandemic period, 90.4% of the emergency department workers were worried about work, and 21.3% wanted to quit their job. The mean scores of occupational anxiety scale of the personnel providing emergency health services were determined as 77.29±16.12. The occupational anxiety scale mean scores of female employees, singles, people who have no-children, working 24 hour shifts, doctors and nurses, and those who were worried about work during the pandemic period were found to be statistically significantly higher ($p<0.05$).

Conclusion: We found that occupational anxiety level of the emergency service workers was moderate. Although there was no difference between the occupational anxiety levels experienced by doctors and nurses, it was found to be higher than other occupational groups. The high level of professional anxiety of doctors and nurses can be explained by the fact that they spend more time in patient care. We suggest that professional anxiety should be among the priority issues that need to be resolved by giving the necessary support administratively.

Keywords: Emergency service, COVID-19, occupational anxiety

ÖZ

Amaç: Covid-19, tüm dünyada insanlar ve sağlık çalışanları üzerinde kaygı oluşturmuştur. Medyada paylaşılan ölüm ve vaka sayılarındaki artış kaygıyı artırmış, özellikle sağlık çalışanlarının meslekleri ile ilişkili kaygı duymalarına neden olmuştur. Tanımlayıcı kesitsel türde olan bu araştırma bir eğitim araştırma hastanesi acil servis çalışanlarının Covid-19 pandemisi döneminde mesleki kaygılarını belirleyip ona bağlı değişkenleri analiz ederek literatüre katkı sağlamak amacı ile yapılmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Araştırmanın evrenini bir Eğitim Araştırma Hastanesinin acil servis çalışanları oluşturdu. Veriler araştırma evreninin %83,9'una ulaşılarak toplanmıştır. Araştırmanın verileri "Acil Servis Çalışanı Bilgi Formu" ve "Acil Sağlık Çalışanları İçin Mesleki Kaygı Ölçeği" kullanılarak, Google formlar üzerinden hazırlanan çevirim içi anket yöntemi ile elde edilmiştir.

Bulgular: Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 33,71±8,13, acil serviste çalışma ortalaması 7,90±6,89 yıl olduğu belirlendi. Katılımcıların %86,2'sinin Covid-19 pozitif hasta ile temas ettiği ve %31,9'unun sekiz saatten daha uzun temas ettiği, %90,4'ünün pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyduğu, %21,3'ünün pandemi döneminde işi bırakmayı istediği saptandı. Acil sağlık hizmeti sunan personelin mesleki kaygı ölçeği toplam puan ortalaması 77,29±16,12 olarak belirlendi. Araştırmaya katılan kadın çalışanların, bekar olanların, çocuk sahibi olmayanların, nöbet ile çalışanların, doktor ve hemşirelerin, pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyanların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması yüksek olup, aradaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<0,05$).

Sonuç: Acil servis çalışanlarının mesleki kaygı düzeyinin orta düzeyde olduğu saptandı. Doktor ve hemşirelerin yaşadıkları mesleki kaygı düzeyi arasında fark olmamasına rağmen diğer meslek gruplarına göre mesleki kaygıları yüksek bulunmuştur. Doktor ve hemşirelerin daha yüksek mesleki kaygıya sahip olmasının nedeni hasta bakımında daha fazla zaman geçirmesi ile açıklanabilir. Acil serviste çalışan sağlık çalışanlarının mesleki kaygıları için gerekli desteğin yönetsel olarak verilerek çözümlenmesi gereken öncelikli konular arasında yer almasını önermekteyiz.

Anahtar kelimeler: Acil servis, COVID-19, mesleki kaygı

Gönderim: 16 Kasım 2021

Kabul: 30 Ocak 2022

¹ Kastamonu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik AD, Türkiye.

² Kastamonu Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Acil Tıp AD, Türkiye.

Sorumlu Yazar: Selda Karaveli Çakır, PhD **Adres:** Kastamonu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik AD, Türkiye. **Telefon:** +90 3662804137 **e-mail:** seldakaraveli@gmail.com

Atıf için/Cited as: Çakır SK, Guven FMK. Covid-19 Pandemi Döneminde Acil Servis Çalışanlarında Mesleki Kaygının Değerlendirilmesi. Anatolian J Emerg Med 2022;5(2):78-85. <https://doi.org/10.54996/anatolianjem.1024419>

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 31 Aralık 2019 tarihinde, Çin'in Hubei Wuhan kentinde ortaya çıkan ve viral zatürreye neden olan yeni bir koronavirüs tanımlamıştır (1). Bulaşma ve yayılma hızı günümüzde rastlanan diğer viral enfeksiyonlara oranla oldukça hızlı olan yeni koronavirüs kaynaklı Covid-19 hastalığı tüm dünyaya yayıldı ve 11 Mart 2020 tarihinde WHO tarafından pandemi olarak kabul edildi (2,3).

Pandemide, sağlık personelleri, hastalığa karşı mücadelenin ön saflarında yer almıştır (4). Pandemi süreci tüm sağlık çalışanlarını etkilemiş, aynı zamanda ciddi bir iş sağlığı riski de oluşturmuştur (5). İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı (OSHA = Occupational Safety and Health Administration) sağlık çalışanlarını Covid-19 enfeksiyonu açısından çok yüksek risk grubunda olarak değerlendirmiştir (6).

Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanları da dahil olmak üzere tüm insanlar kaygı yaşamışlardır. Pandemi başladığı andan itibaren yoğun bakımlarda artan solunum cihazına bağlı hasta sayısı ve Covid-19 nedeni ile ölen kişi sayısındaki artış insanlarda korku, panik, endişe, güvensizlik gibi duygusal/tepkiyel sorunlara neden olmuştur. Çin'de yapılan bir çalışmada, sağlık çalışanları ve Covid-19 ile enfekte olmuş hastalar arasında yüksek depresyon, travma sonrası stres, anksiyete ve uykusuzluk rapor edilmiştir (7). Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada, koronavirüs korkusu ve kaygısı yaşayan yetişkin bireylerin sosyal tutumlarının önemli ölçüde değiştiği gözlemlenmiştir (8). Türkiye'de yapılan bir çalışmada, sağlık çalışanlarında anksiyete bozukluğu ve uykusuzluk saptanmıştır (9). Türkiye'de bir üniversite hastanesinde Covid-19 salgınının sağlık çalışanları üzerindeki psikolojik etkisinin değerlendirildiği bir çalışmada uyku kalitesinin etkilendiği sonucu ortaya konmuştur (10). Dünyanın farklı ülkelerinde yapılan çalışmalarda bireylerin Covid-19 enfeksiyonu karşısında tutumlarında farklılıklar olsa da pandemi sürecinde kaygının arttığı görülmektedir (3,11,12). Sağlık çalışanlarının kendi sağlıklarının tehlikeye girmesi, ailelerinin sağlığının etkilenmesi, acil servis, yoğun bakım ünitesi gibi riskli birimlerde çalışma durumu ve sosyal izolasyon gibi nedenlerden dolayı kaygı durumunun arttığı görülmektedir. Çalışmalar acil servis çalışanlarının olası/kesin Covid-19 vakaları ile direk temas halinde olduklarını ve bu durumun kaygı düzeyini artırdığını göstermektedir (7,11). Bu çalışmanın amacı Covid-19 ile mücadelede ön safta yer alan acil servis çalışanlarının pandemi sırasında yaşadıkları mesleki kaygı düzeyini ve ona bağlı değişkenleri analiz ederek literatüre katkı sağlamaktır.

Gereç ve Yöntemler

Tanımlayıcı kesitsel türde olan bu araştırmanın evrenini bir Eğitim Araştırma Hastanesinin acil servis çalışanları oluşturdu. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeden evrenin hepsine ulaşılması hedeflendi, araştırma hakkında bilgi verildikten sonra araştırmaya katılmayı kabul eden 94 (%83,9) acil servis çalışanı ile araştırma gerçekleştirildi. Araştırmanın yapıldığı hastanenin acil servisinde 1. doktor, 2. hemşire, 3. sağlık teknisyeni, 4. veri giriş personeli, 5. hasta taşıma personeli, 6. temizlik personeli ve 7. güvenlik personeli olmak üzere toplam 112 personel çalışmaktadır. Araştırmanın verileri "Acil Servis Çalışanı Bilgi Formu" ve "Acil Sağlık Çalışanları İçin Mesleki Kaygı Ölçeği" ile elde

edildi. Acil servis çalışanı bilgi formu konu ile ilgili literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup, bu formda sosyodemografik özellikler, meslek, meslekte çalışma yılı, acil serviste çalışma süresi, Covid-19 enfekte hastaya bakım verme durumu ve süresi, kaygı nedenleri, pandemi sürecinde işi bırakmayı isteme durumu ve psikolojik destek alma ile ilgili soruları içeren toplam 16 soru yer aldı (3,7,8,9,11,12). Acil sağlık çalışanlarının mesleki kaygı düzeyi, Postacı ve ark. tarafından 2020 yılında geliştirilmiş olan Acil Sağlık Hizmeti Sunan Personelin Mesleki Kaygı Ölçeği ile belirlendi (13). Ölçek beşli likert tipte olup, 22 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek yapı doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmış olup, ölçeğin tamamının güvenilirlik değeri 0,914; bedensel, fiziksel ve hayati kaygılar (BFHK alt boyutu) için 0,922; ortam, çalışan, ekipman ve çevresel faktörlere ilişkin kaygılar (OÇEÇFK alt boyutu) için 0,866 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilen en düşük puan 22, en yüksek puan 110'dur. Ölçekten alınan puan arttıkça mesleki kaygı düzeyi artmaktadır. Bizim yapmış olduğumuz bu çalışmada, ölçeğin tamamının cronbach alfa katsayısı 0,94, BFHK alt boyutu için 0,93; OÇEÇFK alt boyutu için 0,88 olarak saptandı.

Veriler Google formlar üzerinden gmail hesabı ile giriş yapılarak hazırlandı. Araştırmada kullanılacak anket formu soruların özelliğine uygun olarak kısa yanıt metin ya da çoktan seçmeli soru olarak sisteme yüklendi. Çalışmanın bağlantısı paylaşılmadan önce örneklem grubuna benzer özellikte 10 kişi ile paylaşarak pilot uygulama yapıldı. Pilot uygulama sonucunda veri toplama formlarında meydana gelen aksaklıklar giderildi. Pilot uygulama verileri araştırmaya dahil edilmedi. Google formlardan hazırlanan veri toplama formu https://docs.google.com/forms/d/1sGjScB26OtyggoqsVb154pEBe028IXI9nyuQ1_DHCz8/edit internet adresi ile acil servis çalışanlarının yer aldığı WhatsApp iletişim uygulaması gruplarına iletilerek bütün çalışanlar araştırmaya davet edildi. Katılımcılara araştırma ile ilgili davet yazısında araştırma ile ilgili bilgileri okuduktan sonra araştırmaya katılmaya rıza verip vermedikleri soruldu ve onay verenlerin anket sorularına ulaşmaları sağlandı.

Çalışmaya katılımı arttırmak amacıyla ilk davet yazısı gönderildikten sonra iki defa acil servis çalışanlarına hatırlatma mesajı gönderildi. Veriler 30 Ocak-18 Mart 2021 tarihleri arasında toplandı. Veri toplama tarihi bitiminde anket sorularına erişim Google formlar üzerinden engellendi. Bir katılımcının tek anket doldurmasını sağlamak için IP denetlemesi sağlandı.

Araştırmada kullanılan "Acil Sağlık Çalışanları İçin Mesleki Kaygı Ölçeği" nin uygulanabilmesi için ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapan yazarlardan e-posta yoluyla yazılı olarak izin alındı. Araştırmanın etik açıdan uygunluğunun değerlendirilmesi için Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (28/01/2021 tarih, Karar No: 2020-KAEK-143-24) yazılı onay ve çalışmaya katılan acil servis çalışanlarından araştırma ile ilgili davet yazısı ile bilgilendirilmiş onam alındı. Çalışmada Helsinki Bildirgesi'ne uygun hareket edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 20.0 paket programı kullanılarak analiz edildi. Verilerin değerlendirilmesinde demografik değişkenler ve diğer niteliksel ve niceliksel

verilerin karşılaştırılmasında tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, standart sapma), ölçek puan ortalamalarının karşılaştırılmasında Independent-Sample T testi kullanıldı. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için Kolmogorov Smirnov Testi uygulandı. Parametrik veriler için Bağımsız Gruplar T Testi, parametrik olmayan veriler için Mann-Whitney U testi, ve Kruskal-Wallis H testi kullanıldı. Sonuçlar %95 güven aralığında değerlendirilerek ve $p < 0,05$ değeri anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Araştırmanın yapıldığı hastanenin acil servisinde 112 acil servis çalışanı bulunmaktadır. Google formlar üzerinden hazırlanan ankette bir soruya cevap vermeden diğer soruya geçip yanıt vermek engellendiği için anket sorularını tamamlayıp göndermiş olan her katılımcı anket sorularının hepsini tam olarak yanıtladı. Araştırma 94 katılımcı ile evrenin %83,9'una ulaşılarak tamamlandı. 18 sağlık çalışanı araştırmaya katılmadı. Katılım gerçekleştirmeyenlerin 7'si doktor, 3'ü hemşire, 3'ü veri giriş personeli ve 5'i güvenlik personeli idi.

Araştırma kapsamına alınan acil servis çalışanlarının tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de belirtilmiştir. Çalışanlarının yaş ortalaması $33,71 \pm 8,13$, meslekte çalışma yıl ortalaması $9,79 \pm 8,45$, acil serviste çalışma yıl ortalaması $7,90 \pm 6,89$ olduğu saptandı. Araştırmaya katılanların %38,3'ünün 20-29 yaş aralığında, %53,2'sinin erkek, %44,6'sının lisans mezunu, %61,7'sinin evli, %58,5'inin çocuk sahibi olduğu, %39,4'ünün hemşire, %67'sinin nöbet usulü ile çalıştığı, %86,2'sinin Covid-19 hastaları ile temasının olduğu, %54,3'ünün bir günde Covid-19 pozitif hasta ile temas süresinin 8 saatin altında olduğu, %90,4'ünün pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyduğu, %29,8'inin Covid-19 ile enfekte olma ve ailesine bulaştırma ile ilgili kaygı duyduğu, %78,7'inin pandemi döneminde yaptıkları işi bırakmayı istemediği, %91,5'inin pandemi döneminde psikolojik destek almadığı saptandı. Çalışmanın yapıldığı hastanede acil servis çalışanları hafta içi 8-16, 16-08, hafta sonu 24 saat nöbet şekli ile çalışmaktadır. Acil serviste çalışma süresinde nöbet kavramı sadece 16-08 ve hafta sonları 24 saat çalışma için gelenleri, gündüz gece değişken ifadesi hafta içi 8-16 saatlerinde çalışan ve bunun yanı sıra nöbete giren çalışanları ifade etmektedir. Araştırmada 13 katılımcının (%13,8) Covid-19 pozitif hasta ile hiç temas etmedikleri saptanmıştır. Bu katılımcılardan 3'ü hemşire, 3'ü sağlık teknisyeni, 2'si veri giriş personeli, 5'i temizlik personelidir. Acil servis çalışanlarının mesleki kaygı ölçeği puan ortalamaları değerlendirildiğinde; ölçek toplam puan ortalaması $77,29 \pm 16,12$, BFHK alt boyut puan ortalaması $42,25 \pm 10,18$, OÇEÇFK alt boyut puan ortalaması $35,04 \pm 7,28$ olduğu görüldü (Tablo 2).

Acil sağlık hizmeti sunan personelinin mesleki kaygı ölçeği puan ortalamaları ile yaş, cinsiyet, medeni durum, çocuk sahibi olma durumu, çalışma şekli, meslek, Covid-19 pozitif hasta ile temas durumu ve temas süresi, pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyma durumu ilişkisi Tablo 3'de verilmiştir. Acil servis çalışanlarından 2 katılımcının 50 yaş ve üzerinde olduğu saptanmış olup, birinin 50 yaşında (sağlık teknisyeni) diğerinin 53 yaşında (temizlik personeli) olması nedeni ile bu iki katılımcı 40-49 yaş grubuna dahil edilerek istatistiksel analiz yapıldı.

Tanıtıcı Özellikler	Ort± SS	
Yaş	33,71±8,13	
Meslekte çalışma yılı	9,79±8,45	
Acil serviste çalışma yılı	7,90±6,89	
	n	%
Yaş		
20-29	36	38,3
30-39	31	33
40-49	27	28,7
50-59	2	2,1
Cinsiyet		
Kadın	44	46,8
Erkek	50	53,2
Eğitim Durumu		
İlköğretim	10	10,7
Lise	14	14,9
Ön lisans	13	13,8
Lisans	44	44,6
Yüksek Lisans	8	8,5
Doktora	5	5,3
Medeni durum		
Evli	58	61,7
Bekar	36	38,3
Çocuk sahibi olma		
Evet	55	58,5
Hayır	39	41,5
Meslek		
Doktor	15	16
Hemşire	37	39,4
Sağlık teknisyeni	14	14,9
Veri giriş personeli	5	5,3
Hasta taşıma personeli	9	9,6
Temizlik personeli	14	14,9
Acil serviste çalışma şekliniz		
Nöbet	63	67
Gündüz gece değişken	31	33
Covid-19 pozitif hasta ile temas durumu		
Evet	81	86,2
Hayır	13	13,8
Bir günde Covid-19 pozitif hasta ile temas süresi (n=81)		
8 saatten az	51	54,3
8 saatten uzun	30	31,9
Pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyma durumu		
Evet	85	90,4
Hayır	9	9,6
Pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyma nedeni		
Covid-19 enfekte olma	6	6,4
Aileme bulaştırma	25	26,6
Covid-19 enfekte olma +Aileme bulaştırma	28	29,8
Covid-19 enfekte olma +Aileme bulaştırma+ Hastalarımı bulaştırma	21	22,3
Aileme bulaştırma+ Hastalarımı bulaştırma	1	4,3
Pandemi döneminde işi bırakmayı isteme durumu		
Evet	20	21,3
Hayır	74	78,7
Pandemi sürecinde psikolojik destek alma durumu		
Evet	8	8,5
Hayır	86	91,5

Tablo 1. Acil Servis Çalışanlarının Tanıtıcı Özellikleri

Yaşa göre, mesleki kaygı ölçeği puanlarının ilişkisi araştırıldığında da 20-29 yaş aralığında olanlarda BFHK alt boyut puan ortalaması istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p=0,02$). Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tamhane testi kullanıldı. 20-29 yaş arasında olanların BFHK alt boyut puan ortalaması 40-49 yaş

Madde sayısı	Puan ortalaması X±SS
BFHK Alt Boyutu	12 42,25±10,18
OÇEÇFK Alt Boyutu	10 35,04±7,28
Ölçek Toplamı	22 77,29±16,12

X: Ortalama

SS: Standart sapma

BFHK (Bedensel, Fiziksel ve Hayati Kaygılar)

OÇEÇFK (Ortam, Çalışan, Ekipman ve Çevresel Faktörlere İlişkin Kaygılar)

Tablo 2. Acil Sağlık Hizmeti Sunan Personelin Mesleki Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Dağılımı

aralığında olanlara göre anlamlı derecede yüksek saptandı. Cinsiyete göre katılımcıların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyutu ortalaması kadınlarda erkeklere göre yüksek bulunmuştur (p değeri sırasıyla p=0,003, p=0,001). Medeni duruma göre mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması bekar olanlarda evli olanlara göre yüksek olup aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. BFHK alt boyutu bekarlarda istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p<0,04). Çocuk sahibi olma durumuna göre bakıldığında mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyut puan ortalaması çocuk sahibi olmayanlarda istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p değeri sırasıyla p=0,002, p=0,003). Nöbet ile çalışan katılımcıların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyutu ortalaması gece gündüz değişken olanlara göre yüksek bulunmuştur (p değeri sırasıyla p=0,026, p=0,012). Araştırmaya katılan çalışanların meslek durumuna göre mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyutu arasında istatistiksel olarak fark saptanmıştır. Farklılığın kaynağını test etmek için Post Hoc testlerinden Tamhane testi kullanılmıştır. Doktorların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyutu sağlık teknisyeni, veri giriş personeli, hasta taşıma personeli, temizlik personeline göre daha yüksek düzeyde saptanmıştır (p=0,000). Hemşirelerin mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyutu veri giriş personeli ve temizlik personeline göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (p=0,000). Doktor ve hemşirelerin mesleki kaygı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark saptanmamıştır (p>0,05). Covid-19 pozitif hasta ile temas durumu ve Covid-19 pozitif hasta ile temas süresi ile mesleki kaygı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark saptanmamıştır (p>0,05). Pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyanların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve OÇEÇFK alt boyutu kaygı duymayanlara göre istatistiksel olarak yüksek saptanmıştır (p değeri sırasıyla p=0,012, p=0,001).

Tartışma

Covid-19 salgını, insanların sadece fiziksel sağlığını etkilemekle kalmayıp, enfekte olsun olmasın tüm toplumun psikolojik sağlığını ve refahını etkilediği çalışmalarla gösterilmiştir (9,12,14,15). Sağlık sektörü çalışanları meslek hastalıkları açısından riskli iş kollarından birisidir. Salgınlarda, hastalarla yakın temas içerisinde olan ve salgın ile mücadelede aktif rol alan sağlık çalışanlarına hastalığın bulaşma riski bulunmaktadır (6).

Bir eğitim araştırma hastanesinin acil servis çalışanlarının Covid-19 pandemi döneminde mesleki kaygılarını belirlemek ve mesleki kaygıya bağlı değişkenleri analiz etmek amacı ile gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda önemli bilgiler elde edildi. Araştırmaya katılan 20-29 yaş arasında olanların,

kadın çalışanların, bekar olanların, çocuk sahibi olmayanların, nöbet usulü ile çalışanların, doktor ve hemşirelerin, mesleki kaygı ölçeği puan ortalamalarının yüksek olması araştırmanın önemli bulguları arasında yer almaktadır.

Pandemi döneminde kaygı ve endişe halinin olması doğal bir süreçtir. Belirli düzeyde yaşanan kaygı bireylerin yaşama tutunması, gereken koruyucu önlemleri alabilmesine yardımcı olur iken, kaygının olmaması veya aşırı kaygı olumsuz etkilere yol açmaktadır. Kaygı tehdit edici bir durum ortaya çıktığında birey tarafından hissedilen rahatsızlık, belirsizlik, korku, kontrol kaybı ve kötü bir şey olacağı beklentisiyle hoş olmayan bir duygu durumu olarak tanımlanmıştır (16). İnsanoğlunda kaygıyı tetikleyen en önemli şey belirsizliktir. Pandemide enfeksiyona neden olan virüs, virüsün yaşam döngüsü, tedavisi ve korunma açısından elimizde yeterli bilgi bulunmaması, enfekte hasta sayısı ve ölüm oranının hızla artması, enfekte hastaya uzun dönem maruz kalma, sağlık çalışanlarında Covid-19 ile enfekte kişi sayısının artması gibi durumlar sağlık çalışanlarında kaygıyı artıran faktörler arasında yer almıştır (12). Sağlık çalışanları meslekleri gereği insan sağlığı ile ilgili büyük sorumluluk taşımakta ve iş ortamından kaynaklanan stresi daha yoğun düzeyde yaşayabilmektedir. Covid-19 pandemisinde sağlık çalışanlarının kaygı düzeylerini değerlendiren çalışmalar olup, bu çalışmalarda Spielberger Durumluk ve Sürekli Kaygı envanteri kullanılmıştır (12,17-19). Acil servis çalışanları ülkemizde ve tüm dünyada Covid-19 enfeksiyonu ile mücadelede en ön safta görev almaktadır. Araştırmamızda acil servis çalışanlarının mesleki kaygı düzeyleri değerlendirilmiş olup, literatürde Covid-19 ile mesleki kaygı arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmaya rastlanmamıştır.

Sakaoğlu ve ark. İzmir Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesinde görev yapan sağlık çalışanlarının yaşa göre durumluk ve sürekli kaygılarını karşılaştırdıkları çalışmalarının sonucunda 50-59 yaş aralığında olanlarda her iki kaygı puanı ortalamaları daha yüksek gözükmeyle birlikte, aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (12). Literatüre bakıldığında yaş ile kaygı durumu arasında pozitif ilişki olan ve olmayan çalışmalara rastlamak mümkündür (17,20,21). Tunç ve Özen çalışmalarında, sağlık çalışanlarının meslek hayatlarında yaşadıkları kaygı ile baş etmeleri için deneyimli olan sağlık çalışanları tarafından deneyimsiz olan sağlık çalışanlarına destek verilmesini önermişlerdir (22). Bizim araştırmamızda 20-29 yaş grubunda yer alan acil servis çalışanlarının BFHK (Bedensel, Fiziksel, Hayati Kaygı) alt boyut puan ortalaması 40 yaş ve üzerinde olan gruba göre yüksek bulunmuştur. Mesleki kaygı ölçeği toplam puanında istatistiksel bir fark olmaması nedeni ile belli bir yaş grubunun diğer gruplara göre daha çok mesleki kaygı yaşadığını söyleyemeyiz. BFHK alt boyutunda yer alan (Yaşım ilerledikçe fiziksel aktivitelerden dolayı mesleğimi verimli biçimde yapamamak, mesleğin gerektirdiği fiziksel yük, hizmeti sunarken kaza yapma riski, hizmeti sunarken sakat kalma riski, hizmeti sunarken ölüm riskinin olması, gibi) sorular meslek hayatında daha yeni olan ve zorlu bir pandemi süreci içerisinde olan 20-29 yaş grubunda yer alan acil servis çalışanlarında bu alt boyutta kaygı düzeyinin yüksekliğini açıklayabilir.

Sağlık çalışanlarının pandemi döneminde cinsiyetlere göre kaygılarının karşılaştırıldığı çalışmada kadınların durumluk

Özellikler		ASHSPMK Toplam	BFHK Alt Boyutu	OÇEÇFK Alt Boyutu
Yaş**	1,20-29	81,44±16,34	45,08±10,09	36,36±7,48
	2,30-39	76,70±15,87	42,58±9,56	34,12±7,58
	3,40- 49	72,44±15,19	38,11±9,95	34,33±6,39
	KW	4,789	7,804	2,563
	p	0,91	0,02	0,29
Cinsiyet *	Fark		(1-3)	
	Kadın	82,34±13,55	45,93±7,93	36,40±7,15
	Erkek	72,86±17,00	39,02±10,90	33,84±7,26
Medeni Durum*	t	3,004	3,541	1,724
	p	0,003	0,001	0,08
	Evli	74,86±16,03	40,62±10,24	34,24±7,15
Çocuk Sahibi Olma Durumu*	Bekar	81,22±15,69	44,88±9,66	36,33±7,40
	t	-1,884	-2,006	-1,359
	p	0,06	0,04	0,17
Çalışma Şekli *	Evet	73,09±15,54	39,72±10,19	33,36±6,90
	Hayır	83,23±15,20	45,82±9,16	37,41±7,23
	t	-3,144	-3,030	-2,744
Meslek **	p	0,002	0,003	0,007
	Nöbet	79,88±15,67	44,09±9,99 ^a	35,79±7,34
	Gece-gündüz değişken	72,03±1,98	38,51±9,92 ^b	33,51±7,03
Covid-19 pozitif hasta ile temas durumu***	t	2,270	2,570	1,433
	p	0,026	0,012	0,15
	1.Doktor	90,20±12,99	50,46±7,1	39,73±7,20
	2.Hemşire	81,83±14,45	45,59±8,79	36,24±7,20
	3.Sağlık teknisyeni	73,92±14,07	38,92±9,77	35,00±7,00
	4.Veri giriş personeli	64,40±12,66	33,00±5,56	31,40±7,53
	5.Hasta taşıma personeli	70,00±11,34	37,33±6,72	32,66±5,04
	6.Temizlik personeli	64,14±14,90	34,42±10,15	29,71±5,36
	KW	27,328	31,996	15,964
	p	0,000	0,000	0,07
Bir günde Covid-19 pozitif hasta ile temas süresi***	Fark	(1-3,1-4,1-5,1-6, 2-4, 2-6)	(1-3, 1-4, 1-5, 1-6, 2-4, 2-6)	(1-6, 2-6)
	Evet	78,02±14,57	42,82±9,36	35,19±6,73
	Hayır	72,76±23,92	38,68±14,26	34,07±10,40
Pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyma durumu***	U	432,000	408,500	450,500
	p	0,30	0,19	0,40
	8 saatten az	77,05±14,98	42,09±9,38	34,96±6,95
Covid-19 pozitif hasta ile temas süresi***	8 saatten uzun	79,66±13,95	44,06±10,18	35,60±6,43
	U	692,500	670,000	731,500
	p	0,47	0,35	0,74
Acil Sağlık Çalışanlarının Tanıtıcı Özellikleri ile Acil Sağlık Hizmeti Sunan Personelin Mesleki Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	Evet	78,77±14,44	42,94±9,68	35,81±7,12
	Hayır	63,33±16,55	35,55±12,89	27,77±4,32
	U	187,500	244,500	133,000
	p	0,012	0,076	0,001

t=Bağımsız Grup T Testi, KW=Kruskal Wallis Testi, U= Mann-Whitney U Testi, Anlamlılık düzeyi p<0.05

ASHSPMK: Acil Sağlık Hizmeti Sunan Personelin Mesleki Kaygı Ölçeği

BFHK: Bedensel, fiziksel ve hayati kaygılar

OÇEÇFK: Ortam, çalışan, ekipman ve çevresel kaygılar

Tablo 3. Acil Sağlık Çalışanlarının Tanıtıcı Özellikleri ile Acil Sağlık Hizmeti Sunan Personelin Mesleki Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

kaygı puan ortalaması erkeklere göre yüksek bulunmuştur (3). Hacimusalar ve ark. yapmış oldukları çalışmada kadınların durumluk kaygı düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu (18). Hoşgör ve ark.'nın acil sağlık hizmetlerinde görev alan sağlık çalışanlarının Covid-19'a bağlı kaygılarını değerlendirdikleri çalışmalarında kadın sağlık çalışanların kaygı düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir (19). Covid-19 pandemisinde acil tıp doktorları ile yapılmış olan bir çalışmada cinsiyet ile mesleki kaygı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamışlardır (11). Araştırmamızda acil sağlık hizmeti sunan personelin mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyut puan ortalaması kadınlarda erkeklere göre yüksek olup, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Türk aile yapısında kadınların çoklu rol ve sorumluluk üstlenmesi, BFHK alt boyutunda bedensel, fiziksel ve hayati kaygıları değerlendiren soruların olması, kadınların duygulara daha fazla odaklanmaları çalışmamızdaki kadınlarda saptanan kaygı yüksekliğini açıklayabilir.

Literatürde medeni durum ile kaygı arasında ilişki saptanmış çalışmalar bulunmaktadır (12). Türkiye'de yaşayan bireylerin Covid-19 pandemi sürecinde kaygı düzeylerini belirlemek amacı ile yapılmış bir çalışmada bekarların evli olanlara göre daha yüksek kaygı düzeyine sahip olduğu saptanmıştır (3). Covid-19 pandemisinde acil tıp doktorları ile yapılmış bir çalışmada medeni durum ile mesleki kaygı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (11). Araştırmamızda bekarların mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ve BFHK alt boyut puan ortalaması evli olanlara göre istatistiksel olarak yüksek saptanmıştır. Medeni durum ile kaygıyı değerlendiren çalışmalardan Karaoğlu ve ark.'nın aile hekimleri ile gerçekleştirdikleri çalışmada çalışmamız ile benzer şekilde bekar olanların kaygı düzeylerinin evli olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (23). Araştırmamızın bu bulgusu bekar olanlarda kaygı yüksekliğinin nedenlerinin incelenmesi ile ilgili çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Sakaoğlu ve ark çocuk sahibi olanlarda durumluk kaygı puanını yüksek saptamışlardır (12). Literatürde çocuk sahibi olma ve kaygı arasında değerlendirme yapılmamış olan çalışmalar da bulunmaktadır (3,11,17). Çocuk sahibi olma durumu ile acil sağlık hizmeti sunan personelin mesleki kaygı ölçeği puan ortalaması ($p=0,002$) ve BFHK ($p=0,003$) ve OÇEÇFK (Ortam, Çalışan, Ekipman, Çevresel Kaygı) ($p=0,007$) alt boyut puan ortalamaları, çocuk sahibi olmayanlarda istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Covid-19 pandemisinin tüm dünyayı etkilemesi, daha önce var olan salgınlara göre daha hızlı bulaşması sağlık çalışanlarının da ailelerinin bundan etkileneceğini düşündüklerini göstermektedir. Nitekim araştırmamızda acil servis sağlık çalışanları ankette çalışma koşullarında kendilerini en çok zorlayan etmen olarak "Covid-19 enfekte olma +Aileme bulaştırma" göstermişlerdir. Fakat bu durum bulaşıcı hastalık ile karşı karşıya kalmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Çalışmamızda bekar olan ve çocuk sahibi olmayan sağlık çalışanlarının mesleki kaygı düzeylerinin yüksek olması mesleki kaygının bu tanımlayıcı özelliklerden etkilenmediğini göstermektedir.

Acil serviste hizmet verenlerin çalışma ortam ve koşulları düşünüldüğünde yoğun iş yüküne sahip stresli bir ortamda

çalışmaktadırlar (22). Akman ve ark. yapmış oldukları çalışmada 12-24 saat arası çalışan acil doktorlarının mesleki kaygısının daha yüksek olduğunu (11), Antigoni ve arkadaşları hemşirelerde uzun gece nöbetlerinin iş stresine yol açtığını ifade etmişlerdir (24). Araştırmamızda nöbet ile çalışan sağlık çalışanlarının mesleki kaygı düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır ($p=0,026$). Araştırmanın yapıldığı hastanede pandemi nedeni ile çalışma şartlarının güçleştiği, eleman eksikliği nedeni ile başka servislerde çalışan sağlık personellerinin acil servis ve yoğun bakım ünitelerinde görevlendirildiği, nöbet sistemi ile çalışan sağlık çalışanlarının 16/24 saat üst üste çalıştığı düşünüldüğünde nöbet sistemi ile çalışanların mesleki kaygısının yüksek olması beklenen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tunç ve Kutanis yapmış oldukları çalışmalarında doktor ve hemşirelerin mesleki yönden en çok kaygı duydukları noktalar arasında gelecek kaygısı ve olumsuz çalışma koşulları olduğunu saptamışlardır (22). Hemşirelik öğrencilerinin mesleki kaygıları üzerine yapılan bir çalışmada ise ilk sırada mesleğe bağlı bir hastalığa yakalanmak yer almaktadır (25). Sakaoğlu ve ark. doktor ve hemşirelerin durumluk kaygı puan ortalamaları aralarında istatistiksel olarak fark bulunmadığını belirtmişlerdir (12). Polat ve Çoşkun sağlık çalışanlarıyla yaptıkları araştırmalarında mesleklerle göre depresyon, kaygı ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir fark saptanmamışlardır (26). Hacimusalar ve ark. doktor, hemşire ve diğer sağlık çalışanlarının durumluk ve sürekli kaygılarını karşılaştırdıkları çalışmalarında hemşirelerin diğer meslek gruplarına göre daha fazla kaygı duyduğunu bildirmişlerdir (18). Hoşgör ve ark. acil sağlık hizmeti veren sağlık çalışanlarının meslek gruplarına göre Covid-19'a bağlı kaygı düzeyleri arasında fark olmadığını belirtmişlerdir (19). Alan Öztürk yapmış olduğu çalışmada tıbbi sekreter olarak çalışan katılımcıların durumluk kaygı düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğunu bildirmiştir (17). Araştırmamızda doktorların sağlık teknisyeni, temizlik personeli ve hasta taşıma personeline göre mesleki kaygı puanı ve BFHK, alt boyut puanının yüksek olduğu, OÇEÇFK alt boyutunun temizlik personeline göre yüksek olduğu saptandı. Hemşirelerin temizlik personeline göre mesleki kaygı puan ortalaması ve her iki alt boyut puan ortalamalarının (BFHK ve OÇEÇFK alt boyutu) istatistiksel olarak yüksek olduğu saptandı ($p<0,05$). Covid-19 salgının olumsuz koşulları beraberinde getirmesi, doktor ve hemşire grubunun acil servise başvuran olası/kesin Covid-19 hastalarına sağlık hizmeti sunumunda hasta ile daha fazla zaman geçirmesi ve mesleğe bağlı bir hastalığa yakalanma riski bulunmasının doktor ve hemşire grubunda mesleki kaygının daha yüksek olmasının nedeni olabileceğini düşünmekteyiz. Acil serviste çalışan sağlık teknisyeni, hasta taşıma personeli ve temizlik personelinin görev tanımında yer alan ortam, çalışan, ekipman ve çevresel faktörlerin doktor ve hemşireninkinden farklı olduğu bilinmektedir. Acil servis çalışanları mesleki kaygı ölçeğinde yer alan soruları kendi mesleğini göz önünde bulundurarak cevapladığı için istatistiksel olarak farklılık ortaya çıktığı düşünülebilir.

Sakaoğlu ve ark. çalışmalarında Covid-19 pozitif bireyler ile doğrudan teması olan kişilerin durumluk ve sürekli kaygı durumları arasında anlamlı bir farklılık bulmuşlar ve salgın zamanında ön saflarda yer alan sağlık personelinin yaşadığı

kaygının önemli bir sorun olduğunu bildirmişlerdir (12). Evren ve ark. Covid-19 pozitif hastalara doğrudan bakım veren sağlık çalışanlarının, diğer meslek gruplarına göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu bildirilmiştir (27). Akman ve ark. Covid-19 pozitif hastaya tedavi uygulayan acil doktorlarının mesleki kaygısı arasında ilişki saptamamışlardır (11). Araştırmamızda Covid-19 pozitif hasta ile temas durumu ve Covid-19 pozitif hasta ile temas süresi ile mesleki kaygı ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak fark saptanmamıştır ($p > 0,05$). Araştırmada kullanılan mesleki kaygı ölçeğinde yer alan bulaşıcı hastalık riskine 42 kişi tamamen katılıyorum, 33 kişi katılıyorum olarak cevap vermiştir. Araştırmanın bu bulgusu acil servis çalışanlarının aldıkları eğitim sırasında bulaşıcı hastalıklarla karşılaşma riskinin olduğunu öğrenmeleri ile açıklanabilir. Çalışmamızda 13 katılımcı Covid-19 hastası ile teması olmadığını bildirmiştir. Covid-19 kesin tanısı moleküler testlerle konulmaktadır. Bu testler kişiden alınan boğaz ve/veya burun sürüntüsünde virüsün genetik materyalinin aranması prensibine dayanmaktadır. Acil serviste çalışan tüm sağlık çalışanları bu test sonuçları çıkıncaya kadar hasta ile temas edip etmediklerini kesin olarak bilmeyeceklerdir. Bu nedenle pandemi döneminde bütün acil servis çalışanları Covid-19 açısından risk altındadır.

Gürer ve Gemlik Covid-19 pandemisinde sağlık çalışanları ile yaptıkları nitel araştırmanın sonucunda katılımcıların tamamının kendi çalışma ortamları dışında görev yaptıkları için kaygı yaşadıklarını belirtmişlerdir (28). Araştırmamızda katılımcıların %90,4'ü pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyduklarını belirtmişlerdir ve bu bulgu Gürer ve Gemlik'in çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda pandemi döneminde işle ilgili kaygı duyanların mesleki kaygı ölçeği ve OÇEÇFK alt boyut puan ortalaması istatistiksel olarak yüksek saptanmıştır ($p < 0,05$). Yapılan bir araştırmada acil tıp uzmanlarının Covid-19 ön tanısı ve Covid-19 kesin tanılı vakalar ile doğrudan temas halinde olduğu ve bu durumun doktorların kaygı düzeyini artırdığı gösterilmiştir (7). Pandemiye sağlık çalışanlarının çalışma ortam ve şartlarının değişmesi, Covid-19 pozitif hasta bakımında kişisel koruyucu ekipman kullanımı, hasta sayısındaki artış ve belirsizlikler gibi nedenlerin acil servis çalışanlarının işle ilgili kaygı duyma sebepleri arasında yer aldığı düşünülmüştür.

Kısıtlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılığı, sadece bir eğitim araştırma hastanesinin acil servis çalışanları ile yürütülmüş olmasıdır. Bu bağlamda, yapılması planlanan diğer çalışmaların, üniversite, devlet hastanesi ve özel hastanelerde tekrarlanmasının mesleki kaygı konusuna farklı bakış açıları katabileceği düşünülmektedir. Araştırmanın verilerinin Google formlar üzerinden hazırlanan çevirim içi anket yöntemi ile toplanmış olması araştırmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu tür çalışmalarda mesleki kaygının daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemleri kullanılabilir.

Sonuç

Pandemi sürecinde hastanelerin ön saflarında yer alan acil servis çalışanları sundukları sağlık hizmetinde bir ekip anlayışı ile hareket etmektedirler. Acil servis çalışanları arasında doktor ve hemşire grubunun yaşadıkları mesleki

kaygının yüksek olduğunu saptadık ve bu konuda gerekli desteğin öncelikli olarak verilerek çözümlenmesi gerektiğine inanıyor ve kaygıyı azaltmaya yönelik destekleyici yönetsel çalışmaların yapılmasını öneriyoruz.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemiştir.

Yazar Katkısı: Tüm yazarlar makalenin hazırlanmasında eşit katkıda bulunmuştur.

Etik Onayı: Araştırma protokolü, Kastamonu Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulunun 28/01/2021 tarih, Karar No: 2020-KAEK-143-24 sayı numarası ile incelenerek onaylanmıştır.

Yazarlar yayın ve araştırma etik kurallarını takip ettiğini beyan etmektedir.

Kaynaklar

1. Çapar Çiftçi M, Erdoğan G, Ediz Ç. COVID 19'un gebelerdeki kaygı düzeyine etkisi. In: Gürhan, N. Ed. Pandemiye Psikiyatri Hemşireliği. 1. Baskı. Ankara Türkiye Klinikleri, 2020: 30-33.
2. WHO 2020 <https://www.who.int/health-topics/coronavirus>. (Erişim Tarihi 17.12.2020)
3. Çölgeçen Y, Çölgeçen H. Covid-19 pandemisine bağlı yaşanan kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi: Türkiye örneği. Turkish Studies. 2020;15(4):261-275. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44399>
4. Eghbali M, Negarandeh N, Froutan R. COVID-19 epidemic: Hospital-level response. Nursing Practice Today. 2020;7(2): 81-83.
5. Saqlain M, Munir MM, Rehman SU, et al. Knowledge, attitude and practice among healthcare professionals regarding COVID-19: A cross-sectional survey from Pakistan. Journal of Hospital Infection. 2020;105(3):419-423. <https://doi.org/10.1016/j.jhin.2020.05.007>
6. Occupational Safety and Health Administration (OSHA) <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1748481>
7. Lai J, Ma S, Wang Y. et al. Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. JAMA network open. 2020; 3(3):e203976. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.3976>
8. Lee SA. Coronavirus anxiety scale: A brief mental health screener for COVID-19 Related Anxiety. Death Studies. 2020;44(7):393-401. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1748481>
9. Ataç Ö, Sezerol MA, Taşçı, Y ve ark. COVID-19 pandemisinde görev yapan sağlık çalışanlarında anksiyete belirtileri ve uykusuzluk. Turk J Public Health. 2020;18:47-57. doi: 10.20518/tjph.767187
10. Sahin SK, Arslan E, Atalay ÜM, Demir B, Elboga G, Altındağ A. Psychological impact of COVID-19 outbreak on health workers in a university hospital in Turkey. Psychol Health Med. 2022; 27(1):81-90.
11. Akman C, Cetin M, Toraman Ç. The analysis of emergency medicine professionals' occupational anxiety during the COVID-19 pandemic. Signa Vitae. 2021;1-9. doi:10.22514/sv.2021.023.
12. Sakaoglu HH, Orbatu D, Emiroglu M ve ark. Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi: Tepecik hastanesi örneği. Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi. 2020; 30(Ek sayı):1-9.
13. Postacı ES, Uysal İ, Ayтуğ Koşan AM ve ark. Acil sağlık çalışanları için mesleki kaygı ölçeğinin geliştirilmesi. Tıp Eğitimi Dünyası. 2020;19(58):102-115. doi: 10.25282/teed.689108
14. Bozkurt Y, Zeybek Z, Aşkın R. COVID-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. İstanbul Tıcalet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2020;19(37):304-18.

15. Singh J, Singh J. COVID-19 and its impact on society. *Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities*. 2020; 2(1):168-172.
16. Dursun S, Karagün E. Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin incelenmesi: Kocaeli üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksekokulu son sınıf öğrencileri üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2012;24:93-112 <https://dergipark.org.tr/pub/kosbed/issue/25695/271163>
17. Alan Öztürk E. (2021) COVID-19 pandemisinde aktif görev alan sağlık hizmeti çalışanlarının okupasyonel performans, kaygı düzeyi ve iş-yaşam dengesinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
18. Hacimusalar Y, Kahve AC, Yasar AB ve ark. Anxiety and hopelessness levels in COVID-19 pandemic: A comparative study of healthcare professionals and other community sample in Turkey. *Journal of psychiatric research*. 2020;129:181-188.
19. Hoşgör H, Dörttepe ZÜ, Sağcan H. Acil sağlık hizmetleri çalışanlarında COVID-19 anksiyetesi ve mesleki performans ilişkisinin tanımlayıcı değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2020;7(3):865-86.
20. Özyürek A, Atalay D. Covid-19 pandemisinde yetişkinlerde yaşamın anlamı ve ölüm kaygısı ile iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*. 2020;12 (46):458-472.
21. Ertufan H. (2008). Hekimlik uygulamalarında ölümle sık karşılaşmanın ölüm kaygısı üzerine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İstanbul.
22. Tunç T, Özen KR. Doktor ve hemşirelerde kaygı nedenleri: Bir üniversite hastanesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. 2015; 6(13):62-71.
23. Karaoğlu N, Bulut S, Baydar A, Carelli F. Aile Hekimlerinde Durumluk ve Sürekli Anksiyete Düzeyi: Bir Vaka Kontrol Çalışması. *Türk Aile Hek Derg*. 2009; 13(3):119-126. <https://doi.org/10.2399/tahd.09.119>
24. Antigoni F, Padiaditaki O, Dimitrios T. Nursing staff under heavy stress: Focus on Greece- A critical review. *International Journal of Caring Sciences*. 2011; 4(1):11-20.
25. Temel M, Çelikkalp Ü, Bilgiç Ş ve ark. Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrasında yönelik mesleki kaygıları ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020; 23(1): 23-34.
26. Polat Ö, Coşkun F. COVID-19 Salgınında sağlık çalışanlarının kişisel koruyucu ekipman kullanımları ile depresyon, anksiyete, stres düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Batı Karadeniz Tıp Dergisi*. 2020;4(2):51-58.
27. Evren C, Evren B, Dalbudak E, Topcu M, Kutlu N. Measuring Anxiety Related to COVID-19: A Turkish Validation Study of the Coronavirus Anxiety Scale. *Death Studies*. 2020; 1-7.
28. Gürer A, Gemlik HN. COVID-19 pandemisi sürecinde sahada olan sağlık çalışanlarının yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri üzerine nitel bir araştırma. *Journal of Health Services and Education*. 2020; 4(2):45-52.